

TIL:	Salærrådet
FRA:	Advokatforeningen
SAKSBEHANDLER:	Martin Kaasgaard Nielsen
DATO:	15.09.2023
DOKUMENTNR.:	<a href="#">Advokatforeningens merknader til Salærrådet</a>

# Advokatforeningens merknader til Salærrådet – anbefaling for budsjettårene 2023 og 2024

## 1 Innledning

Justis- og beredskapsdepartementet og Advokatforeningen inngikk avtale i juni i år om konsultasjoner om rettshjelpsatsen. Formålet med avtalen er «å sikre en bærekraftig økning av rettshjelpssatsen».

Avtalen fastslår at det skal opprettes et uavhengig salærråd, som hvert år skal gi en anbefaling til departementet om nivået på rettshjelpssatsen, reisefraværsgodtgjørelsen og stykkprissatsene. Departementet og Advokatforeningen skal i henhold til avtalen komme med skriftlige merknader til rådet innen 15. september i år. Fristen ble imidlertid utsatt til 30. september, etter avtale mellom partene og DA.

I dette notatet redegjør vi for utviklingstrekk og faktorer som påvirker advokatbransjen og som vi mener er relevante for rådets vurdering. Vi gir også et konkret intervall for hvor vi mener en bærekraftig sats befinner seg. Merknadene er i hovedsak strukturert etter de punktene som ifølge avtalen skal vektlegges i rådets anbefaling, i punkt 4.

Forhold knyttet til fraværsgodtgjørelsen behandler vi i punkt 5.

I avtalen erkjenner departementet viktigheten av en bærekraftig rettshjelpsats for å oppfylle statens forpliktelser om forsvarlig rettshjelp til borgerne. I punkt 6 redegjør vi for hva Advokatforeningen mener er en bærekraftig rettshjelpsats.

I punkt 7 oppsummerer vi for det vi opplever som de mest akutte problemene med stykkprisene og beregningen av dem, og de er nærmere redegjort for i vedlegget til dette notatet.

En del av våre innspill er basert på data hentet inn i våre årlige bransjeundersøkelser. De dataene som er brukt kan vi selvfølgelig gjøre tilgjengelig for salærrådet i sin helhet, og i det format som måtte være ønskelig.

## 2 Sammendrag/oppsummering

For å ivareta intensjonene i og tilliten til straffeprosessen og loven om fri rettshjelp, er uavhengige advokater helt grunnleggende.

At staten dekker kostnadene til forsvarer, bistandsadvokater og rettshjelpsadvokater er den viktigste garantien for at disse intensjonene kan ivaretas og sikres for hele befolkningen.

Rettsbistandsloven har siden forrige opptrappingsplan, som ble avsluttet i 2001, ikke fulgt lønns- og prisutviklingen. Etter 20 år med faktisk underregulering, har vi en situasjon som er langt fra å oppfylle statens forpliktelser om forsvarlig rettshjelp til borgerne

En bærekraftig rettsbistandslov bør være et sted mellom rettsbistandsloven i 2001, kostnadsjustert til 2022-kroner, og gjennomsnittsprisen til egenbetalende private klienter. I praksis betyr det et sted mellom 1553 og 1882 kroner for 2023.

I tillegg til underreguleringen over tid, kommer stykkprisene og reduksjonen i reisefraværsgodtgjørelsen som medfører sterke begrensninger på advokatenes mulighet til å bistå mennesker i svært krevende situasjoner – spesielt de som bor utenfor de store byene.

I og med at gapet mellom dagens rettsbistandslov og et bærekraftig nivå har vokst seg så stort som det dessverre har, vil det innebære en betydelig kostnad å regulere den opp til et bærekraftig nivå. Minstereguleringen befinner seg mellom 56 og 67 kroner. Alt over dette beløpet vil bidra til å redusere gapet mellom rettsbistandsloven og et bærekraftig nivå i 2023. Justeringer under dette, vil bidra til å øke gapet til en bærekraftig sats. Det vil underminere intensjonen og tilliten til rettsbistandsordningen, og svekke rettsikkerheten for de svakeste.

## Innhold

1	Innledning.....	1
2	Sammendrag/oppsummering .....	2
3	Regelverket som regulerer fri rettshjelp og bistand i straffesaker .....	4
4	Forhold som skal vektlegges i rådets anbefaling.....	4
4.1	Innledning.....	4
4.2	Lønns- og prisutvikling.....	5
4.3	Relevante økonomiske utviklingstrekk og indekser .....	8
4.3.1	Utvikling av rettshjelpsatsen .....	9
4.3.2	Utvikling i motpartens timesatser .....	10
4.3.3	Timesatser for private klienter .....	11
4.3.4	Fastlegetaksten.....	12
4.3.5	Timesats offentlig utvalg .....	13
4.3.6	Timesats bostyrer .....	14
4.3.7	Tilsvarende satser i Sverige og Danmark.....	14
4.4	Budsjettmessige konsekvenser .....	15
4.5	Forhold ved kostnads- og produksjonsutviklingen ved behandling av straffesaker og benefiserte saker .....	18
4.5.1	Innledning.....	18
4.5.2	Rettshjelpsadvokaters lønn.....	19
4.5.3	Rettshjelpsadvokaters arbeidstid.....	19
4.5.4	Rettshjelpsadvokaters kostnader .....	20
4.5.5	Rettshjelpsadvokaters erfaring .....	21
4.5.6	Rettshjelpsadvokaters ønsker.....	22
4.6	Rettspolitiske målsetninger.....	23
4.6.1	Kvalitet i advokattjenestene som ytes på rettshjelpssatsen.....	23
4.6.2	Styrkeforholdet mellom partene.....	24
5	Fraværsgodtgjørelsen .....	24
6	Bærekraftig rettshjelpssats.....	26
6.1	Nærmere om bærekraftig rettshjelpssats.....	26
6.2	Rammene for en bærekraftig sats .....	26
6.3	Sikring mot underregulering.....	28
6.4	En bærekraftig rettshjelpssats - konklusjon.....	29
7	Stykkprissatsene og salærforskriften.....	29

### 3 Regelverket som regulerer fri rettshjelp og bistand i straffesaker

Rettshjelpsatsen, stykkprisen og reisegodtgjørelsen reguleres av følgende lover, forskrifter, rundskriv og veiledninger.

#### Lover

- Straffeprosessloven kap 9 om forsvarer og kap 9a om bistandsadvokat, fra 1981
- Lov om fri rettshjelp (rettshjelploven) fra 1980

#### Forskrifter

- Rettshjelpsforskriften - Forskrift til lov om fri rettshjelp fra 2005
- Salærforskriften - Forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.v. fra 1997
- Stykkprisforskriften - Forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.fl. etter faste satser (stykkprissatser) ved fri rettshjelp og i straffesaker fra 2005

#### Rundskriv

- Rundskriv om fri rettshjelp SRF-1/2017 (Rundskrivet erstatter rundskriv G-12/2005)
- Rundskriv om rettshjelp i forbindelse med NAV-skandalen G-05/2019
- G-34/2020 - Ny salærsats for advokater mv. i straffesaker og i rettshjelpssaker og nye stykkprissatser for medisinsk sakkyndige

#### Veiledninger

- Justis- og beredskapsdepartementets veiledning til salærforskriften
- Justis- og beredskapsdepartementets veiledning til stykkprisforskriften

Regelverket har også betydning for sakkyndige, tolker og en del andre som bistår i rettssaker. Vi går ikke nærmere inn på dette i vårt notat.

### 4 Forhold som skal vektlegges i rådets anbefaling

#### 4.1 Innledning

Ifølge avtalen skal Salærrådet i sin anbefaling vektlegges følgende:

- Lønns- og prisutvikling
- Relevante økonomiske utviklingstrekk og indekser, slik som SSBs indeks for juridisk tjenesteyting
- Budsjettmessige konsekvenser
- Forhold ved kostnads- og produktivitetsutviklingen ved behandlingen av straffesaker og benefiserte saker
- Rettspolitiske målsettinger

I dette notat går vi igjennom disse forholdene.

## 4.2 Lønns- og prisutvikling

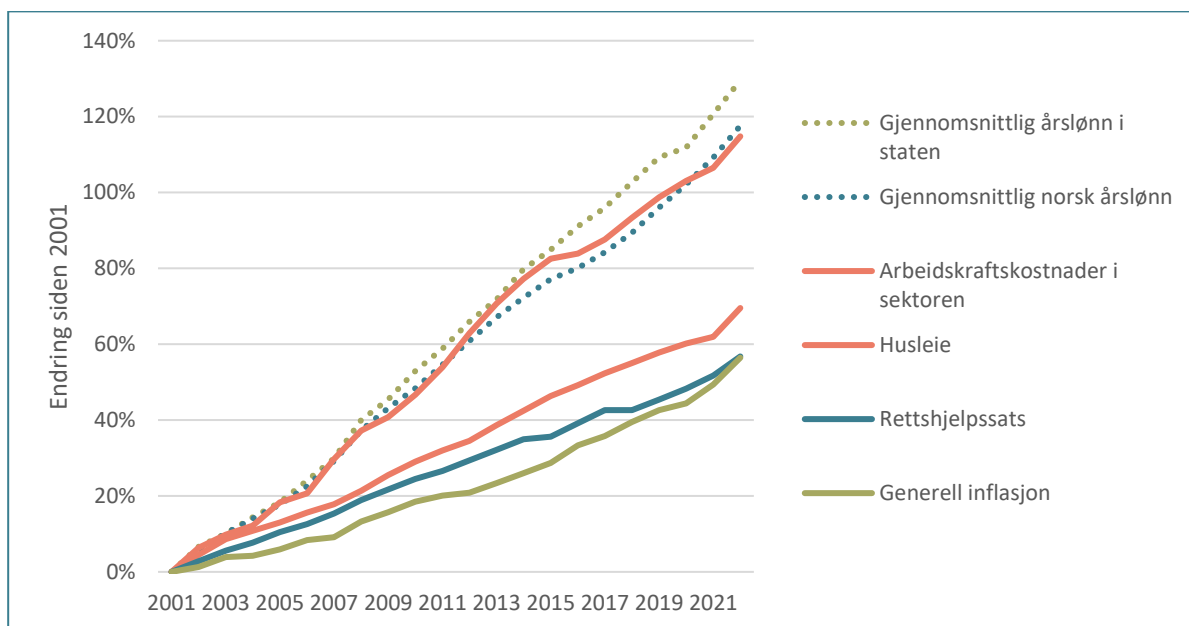
Her ser vi på lønns og prisutviklingen i et historisk perspektiv, sett opp mot rettshjelpssatsen. Dette utgjør et viktig bakteppe, ikke minst fordi det faktisk at satsen ikke har fulgt utviklingen, var utløsende for streiken som ble avsluttet med inngåelse av avtalen og opprettelsen av salærrådet.

I dette notatet har vi valgt 2001 som utgangspunkt for analysene fordi dette året markerte avslutningen på forrige opptrappingsplan – og utgjør samtidig et tidspunkt der rettshjelpssatsen etter Advokatforeningens syn begynte å nærme seg et bærekraftig nivå. Opptrappingsplanen kom etter en aksjon der de faste forsvarerne sa fra seg vervet på grunn av den lave rettshjelpsatsens.

Advokatenes kostnader består i hovedsak av tre elementer: arbeidskraft (lønn), husleie og andre kostnader. I bransjen fordeler disse kostnader seg slik at arbeidskraft utgjør 65 prosent av utgiftene, kontorleie 13 prosent, og øvrige utgifter 22 prosent. Tallene er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse fra 2021 der vi henter inn data fra hele bransjen.

I grafen under viser vi den prosentvise veksten for disse tre elementene fra 2001 og frem til 2022. Av sammenligningshensyn har vi også inkludert lønnsutviklingen generelt, samt i offentlig sektor.

Figur 1: Utvikling i kostnader fra 2001 til 2022, prosentvis endring i nominelle størrelser



**Kilde:** Arbeidskraftkostnader i sektoren er fra SSB tabell 07251, for sektoren «Fagleg, vitenskapelig og teknisk tenesteyting». Gjennomsnittlig norsk årslønn. Årslønn i staten er en sammenstilling av SSB tabeller 05556, 08568 og 11418. Husleie er fra SSB tabell 03013. Siden endelige tall for 2021 og 2022 ikke er tilgjengelige er det antatt at arbeidskraftkostnader i sektoren vil vokse i takt med estimatene for en gjennomsnittlig norsk årslønn, mens husleie er antatt å vokse i takt med estimatene for generell inflasjon, begge fra SSB tabell 12880.

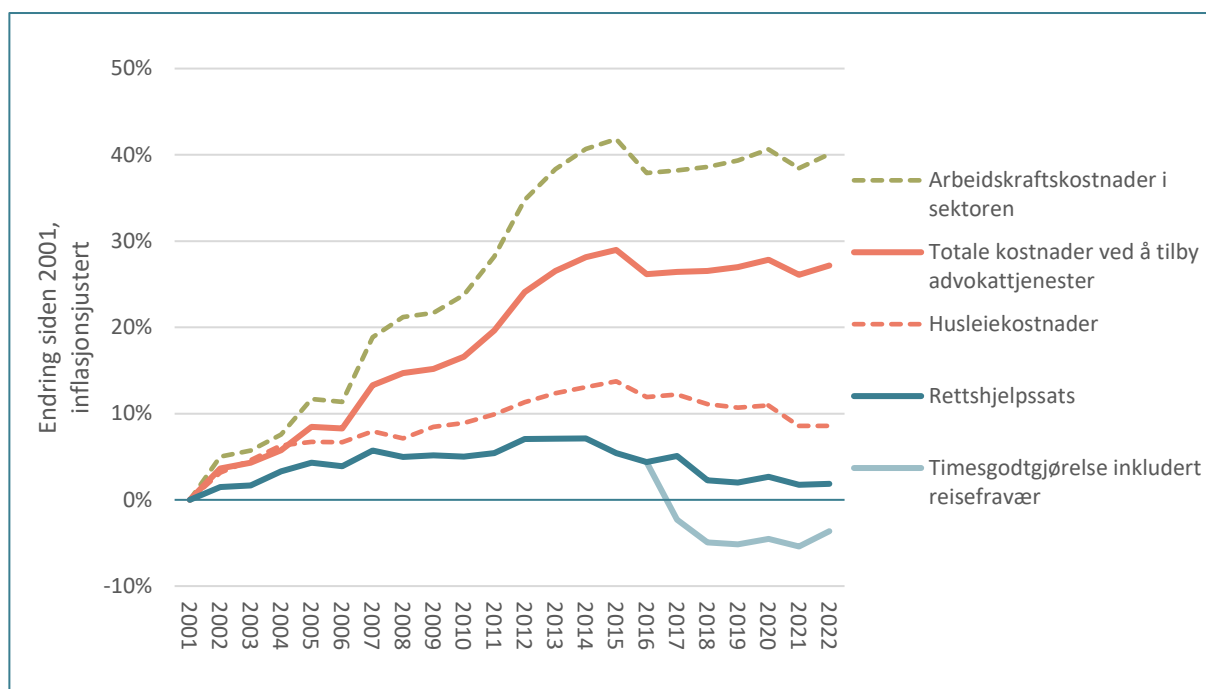
Som det kommer frem av figur 1 har altså de advokatene som tar mange saker på rettshjelpssatsen opplevd en reell svekkelse av sin kjøpekraft, mens andre advokater og befolkningen som sådan har opplevd en kraftig økning av sin kjøpekraft.

Siden svært mange advokater er selvstendig næringsdrivende, er det mulig å fortsette å tilby advokattjenester til klientene selv om kostnadene i markedet øker raskere enn prisen. Dette kan advokatene løse ved å utbetale en lavere lønn til seg selv enn det markedssituasjonen skulle tilsi. Mange advokatkontor tar dessuten flere saker med egenbetalende klienter enn saker på rettshjelpssatsen. Og siden egenbetalende klienter betaler en høyere pris enn rettshjelpssatsen, velger mange advokatkontor å subsidiere arbeidet på rettshjelpssatsen ved å øke andelen av privatbetalende klienter.

Figur 2 viser det samme som figur 1, men her er alle størrelser inflasjonsjustert. Videre er alle kostnadene ved å tilby advokattjenester samlet til én indeks, slik at man kan se hvordan de totale kostnadene ved å tilby advokattjenester har utviklet seg gjennom perioden. Denne indeksen er et vektet gjennomsnitt av kostnadsendringene forbundet med arbeidskraft, kontorleie og «andre kostnader». Vektingen er basert på faktisk kostnadsfordeling i bransjen jfr. Advokatforeningens bransjeundersøkelse fra 2021.

Her er «andre kostnader» estimert ved bruk av generell inflasjon, noe som nok medfører en undervurdering av kostnadsøkningen fordi vi kan anta at de andre kostnadene primært er drevet av utviklingen i arbeidskraftkostnader. Kostnadsøkningen her vil med andre ord være et slags minste estimat. Figuren viser hvordan de totale kostnadene har hatt en realøkning på hele 27 prosent over perioden, samtidig som rettshjelpssatsen knapt har hatt noen realøkning. Faktisk har advokatenes timegodtgjørelse for rettshjelpsoppdrag opplevd en realnedgang på nesten 4 prosent, om man tar høyde for nedgangen i reisefraværsgodtgjørelsen fra 2017 (se neste del).

Figur 2: Prosentvis endring i inflasjonsjusterte kostnader og godtgjørelse fra 2001.



**Kilde:** Totale kostnader er en sammenstilling av kostnadselementene, hvor arbeidskraft er antatt å utgjøre 65% av utgiftene, kontorleie 13%, og øvrige utgifter 22%. Fordelingen er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Øvrige utgifter er antatt å utvikle seg i takt med generell inflasjon. Timesgodtgjørelse inkludert reisefravær og tar høyde for at deler av advokatens salær er reisefraværsgodtgjørelse.

Figur 3 viser hvordan rettshjelpssatsen har utviklet seg justert for faktiske kostnader. Her er altså kostnadsutviklingen i bransjen brukt som deflator, fremfor generell inflasjon. Dette viser med tydelighet at rettshjelpssatsen reelt sett er lavere i dag enn den var før forrige opptrapping i 1998. Kostnadene har vokst mer enn satsen, slik at satsen reelt sett har blitt redusert. Som nevnt baserer denne kostnadsjusteringen seg på et forsiktig estimat av kostnadsutviklingen, nemlig et vektet snitt av arbeidskraftkostnader, kontorleie, og generell inflasjon. For mer om metodene brukt, se notene til hver figur.

Figur 3: Utvikling i rettshjelpssats fra 1998 til 2022, prosentvis endring i kostnadsjusterte størrelser



**Kilde:** Rettshjelpssatsen er her justert med utviklingen i et vektet snitt av husleie, inflasjon og arbeidskraftkostnader. Vektingen er lik den i figur 2 (arbeidskraft 65%, kontorleie 13% og øvrige utgifter 22%). Siden SSBs statistikk på arbeidskraftkostnader i sektoren (SSB tabell 07251) ikke strekker seg tilbake til 1998, er det brukt utviklingen i en gjennomsnittlig norsk årslønn (SSB tabell 12880), som vist i figur 1 følger disse hverandre tett i de årene hvor begge foreligger. Øvrige kilder er som figur 3. Timesgodtgjørelse inkludert reisefravær tar høyde for at deler av advokatens salær er reisefraværgodtgjørelse og en endring foretatt i 2022 som følge av RNB, se figur 6.

Oppsummert viser disse tre figurene at rettshjelpssatsen de siste 20 årene ikke har holdt tritt med lønns- og kostnadsutviklingen. Rettshjelpssatsen har tvert imot hatt en så svak utvikling at den har hatt en realnedgang sammenlignet med kostnadsutviklingen.

### 4.3 Relevante økonomiske utviklingstrekk og indekser

Over har vi vist hvordan rettshjelpssatsen har sakket akter ut de siste 20 årene, og knapt holdt tritt med inflasjonen. Dette har ført til at vi igjen befinner oss i en situasjon hvor rettshjelpssatsen er langt lavere enn sammenlignbare størrelser – som den prisen andre advokater tar fra sine klienter, eller, som vi skal vise nedenfor, andre satser det offentlige bruker for tjenester det er relevant å sammenligne med.

Vi vil her sammenligne med andre offentlige satser og utviklingen av disse fordi vi mener en bærekraftig utvikling av rettshjelpssatsen må ses i forhold til andre bransjer som godtgjøres på samme måte, sammenlignbare land og andre relevante aktører i samme bransje.



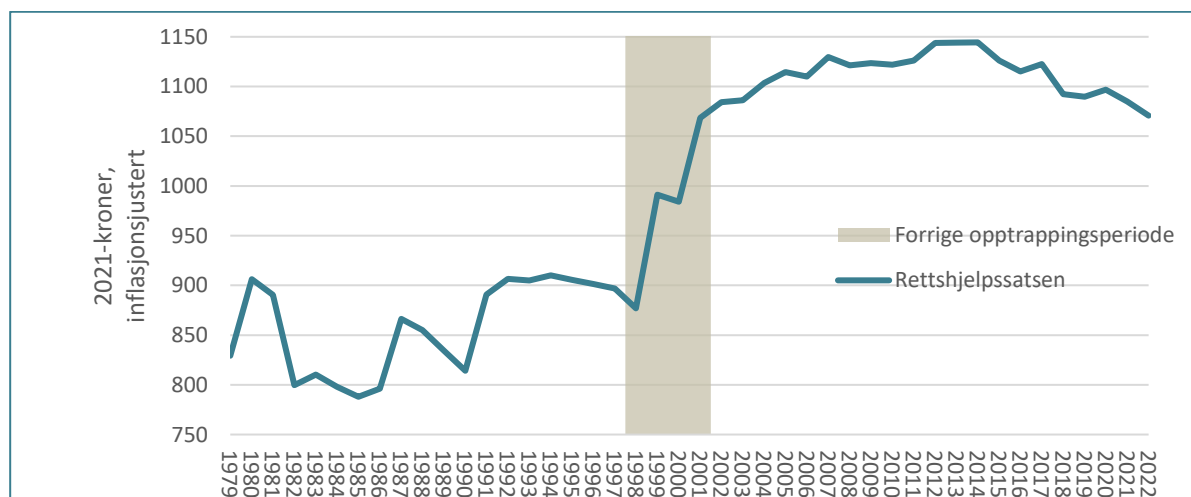
### 4.3.1 Utvikling av rettshjelpsatsen

De siste 40 årene har rettshjelpssatsen båret preg av en underregulering når vi justerer for inflasjon. Det vil si at regulert for den generelle prisveksten i samfunnet, har satsen knapt endret seg siden 2001. Samtidig har folk flest fått økt kjøpekraft i denne perioden.

Sist gang rettshjelpssatsen fikk en betydelig økning var i år 2000 – da Bondevik-regjeringens opptrappingsplan ble gjennomført (se figur 4). Denne opptrappingsplanen ble gjennomført for å komme seg vekk fra en situasjon der mange advokater kviet seg for å ta saker på rettshjelpssatsen<sup>1</sup>. Departementets vurdering den gang var at rettshjelpsoppdrag var så mye dårligere betalt enn andre oppdrag at det var en overhengende fare for at klientene måtte ta til takke med et såkalt «B-lag»<sup>2</sup> av advokater.

Opptrappingsplanen rundt årtusenskiftet kom etter en periode på 20 år uten en reell økning av rettshjelpssatsen, det vil si at satsen hadde beveget seg omtrent i takt med inflasjonen de foregående 20 årene. Siden kostnadene ved å drive advokatvirksomhet hadde økt vesentlig mer enn inflasjonen over den samme perioden, gjorde det at rettshjelpssatsen i realiteten hadde svekket seg betraktelig. Rettshjelpssatsen hadde blitt redusert i forhold til kostnadene, og departementet så seg nødt til å foreta en opptrapping.

Figur 4: Rettshjelpssatsen fra 1979 - 2022, inflasjonsjustert



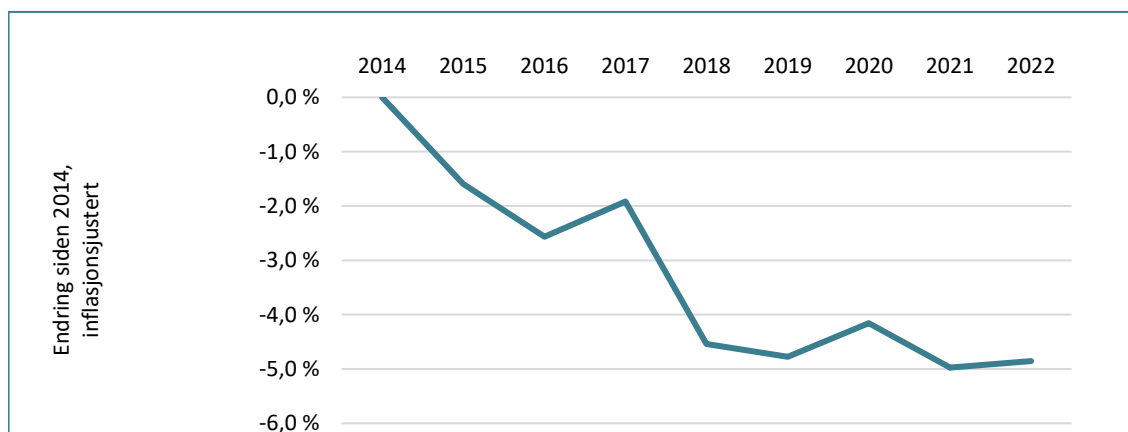
**Kilde:** Historisk gjennomgang av rettshjelpssatsen foretatt av advokatforeningen, inflasjonsjustert ved hjelp av SSB-tabell 08981, supplert med tabell 12880 for 2022-

<sup>1</sup> Se st.mld. nr 25 (1999-2000)

<sup>2</sup> Se st.mld. nr 25 (1999-2000)

I 2022 er vi i en ganske lik situasjon som vi var i før årtusenskiftet, med noen unntak. Rettshjelpssatsen har de siste åtte årene vokst langt *mindre* enn inflasjonen (se figur 5), men i likhet med situasjonen før årtusenskiftet har satsen vært tilnærmet uendret justert for inflasjon når man ser på de siste 20 årene under ett. Over de samme 20 årene har kostnadene ved å tilby advokattjenester økt betraktelig mer enn inflasjonen.

Figur 5: prosentvis endring i inflasjonsjustert sats fra 2014 til i dag



**Kilde:** Historisk gjennomgang av rettshjelpssatsen foretatt av advokatforeningen, inflasjonsjustert ved hjelp av SSB-tabell 08981, supplert med tabell 12880 for 2022-estimer.

Med andre ord har den inntekt advokatene sitter igjen med etter dekning av driftskostnader, blitt redusert markant. De viktigste kostnadene ved å tilby advokattjenester er arbeidskraft og kontorleie, i tillegg til forsikringer, IKT-tjenester og lignende. Mens arbeidskraftkostnadene i bransjen, altså kostnadene forbundet ved å ha en advokat i arbeid, har mer enn doblet seg siden 2001, har rettshjelpssatsen knapt økt med 50 prosent.

#### 4.3.2 Utvikling i motpartens timesatser

Rettshjelpssatsen er som kjent den timesatsen som gis til advokater som tar oppdrag for klienter i straffesaker og rettshjelpssaker. Disse klientenes motpart er som regel det offentlige eller private som betaler egen advokat. Både det offentlige og private klienter betaler sine advokater en høyere timesats enn rettshjelpssatsen.

Regjeringsadvokaten har en beregnet timespris på 1600 kroner i 2022, basert på kostnadene ved å drive embetet. Samtidig har Regjeringsadvokaten rammeavtaler med private advokatfirmaer, der timeprisene varierer fra over 5000 kroner timen for partnere og til 1600 timen for fullmektiger<sup>3</sup>. Der er samtidig en rekke fastpriser på ulike oppdrag, noe som begrenser bruken av timesatser.

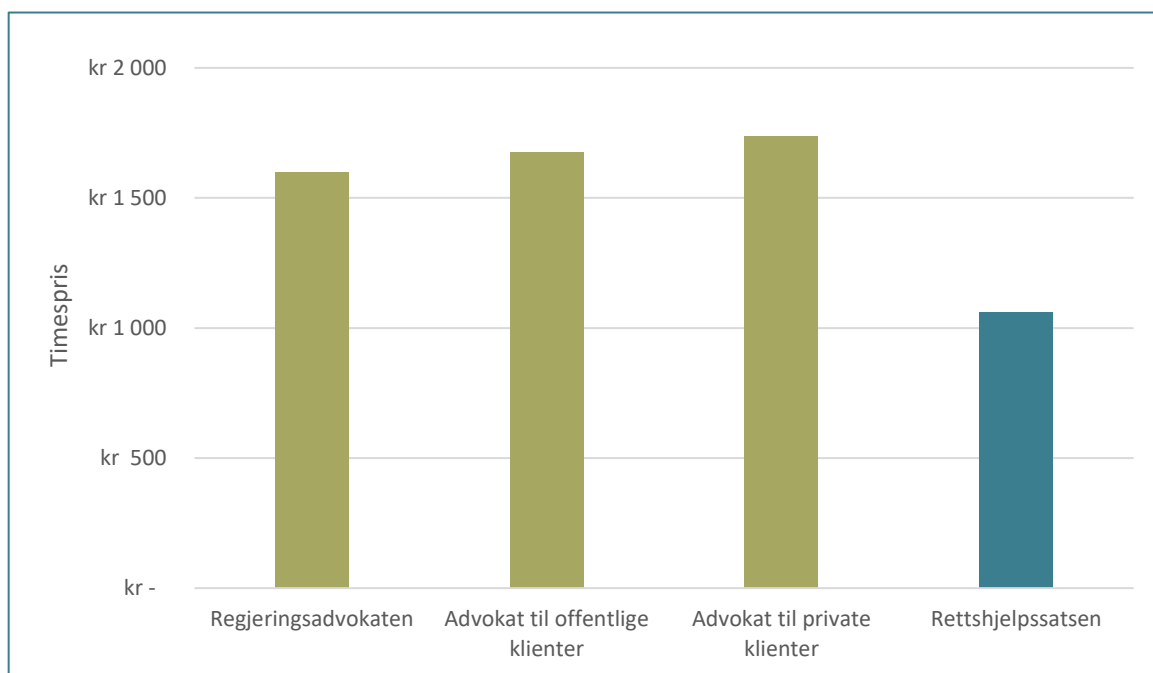
Fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse vet vi at advokater innleid for å representere det offentlige tar en gjennomsnittlig timepris på i overkant av 1600 kroner, og private klienter

<sup>3</sup> Basert på opplysninger fra regjeringsadvokaten oversendt 27. september 22

betaler i snitt over 1700 kroner timen til sin advokat. Private klienter er her definert som egenbetalende privatpersoner, altså ikke næringslivsaktører. (se figur 6)

I tillegg er det verdt å merke seg at motpartens advokat kan ta full timepris for reisetid, mens en rettshjelpsadvokat må ta redusert sats for reisetid, slik at den reelle prisforskjellen blir enda høyere, særlig gjelder dette i distriktene.

Figur 6: Gjennomsnittlige priser for motpartens advokat

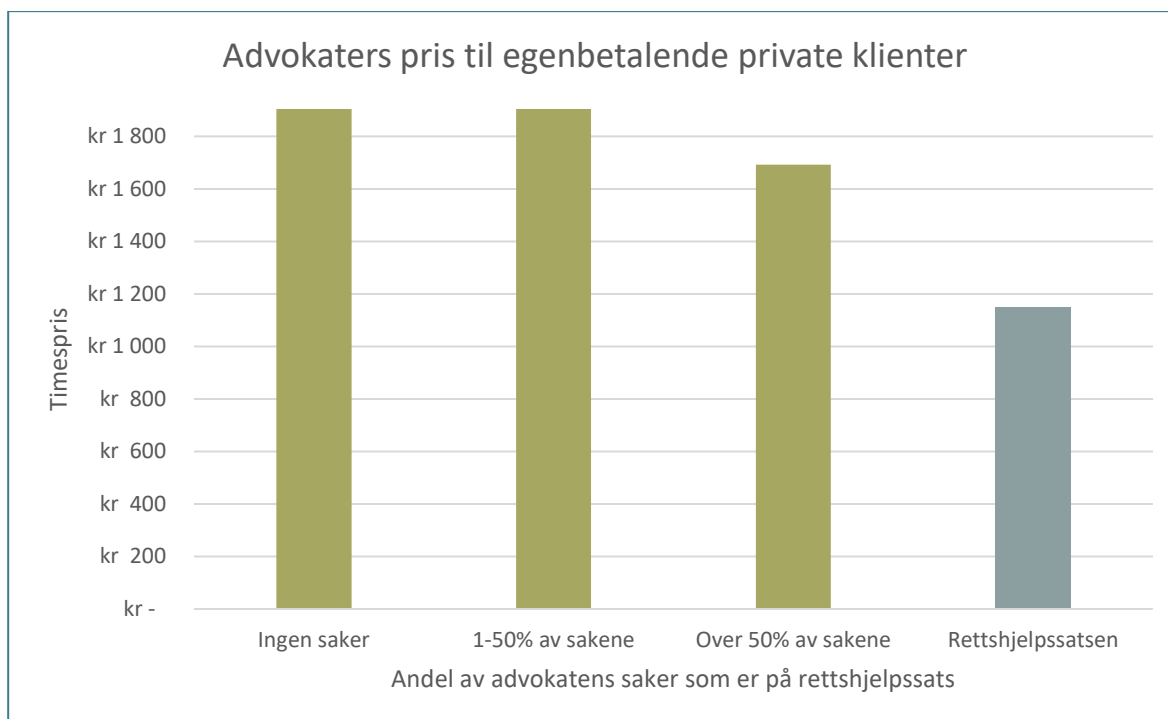


**Kilde:** Timepris for advokat til private og offentlige klienter er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Estimert timepris for Regjeringsadvokaten er basert tall fra Regjeringsadvokaten. Alle priser er eks. moms.

#### 4.3.3 Timesatser for private klienter

Advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen tjener også langt bedre på sine egenbetalende private klienter, enn de gjør på rettshjelpsklientene. Advokater med over 50 prosent omsetning på rettshjelpssats, fikk i snitt nesten 1600 kroner timen fra andre private klienter i 2021, sammenlignet med en offentlig rettshjelpssats på 1060 kroner samme år. Advokater som har færre saker på rettshjelpssatsen, tar en høyere pris for sine egenbetalende klienter enn advokatene som har flere saker på rettshjelpssats (se figur 8). En grunn til dette kan være at advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen i snitt er mindre erfarne enn advokater som tar færre slike oppdrag. (Se del 3.5.4).

Figur 8: Pris til egenbetalende private klienter, etter andel saker advokaten tar på rettshjelpssats.



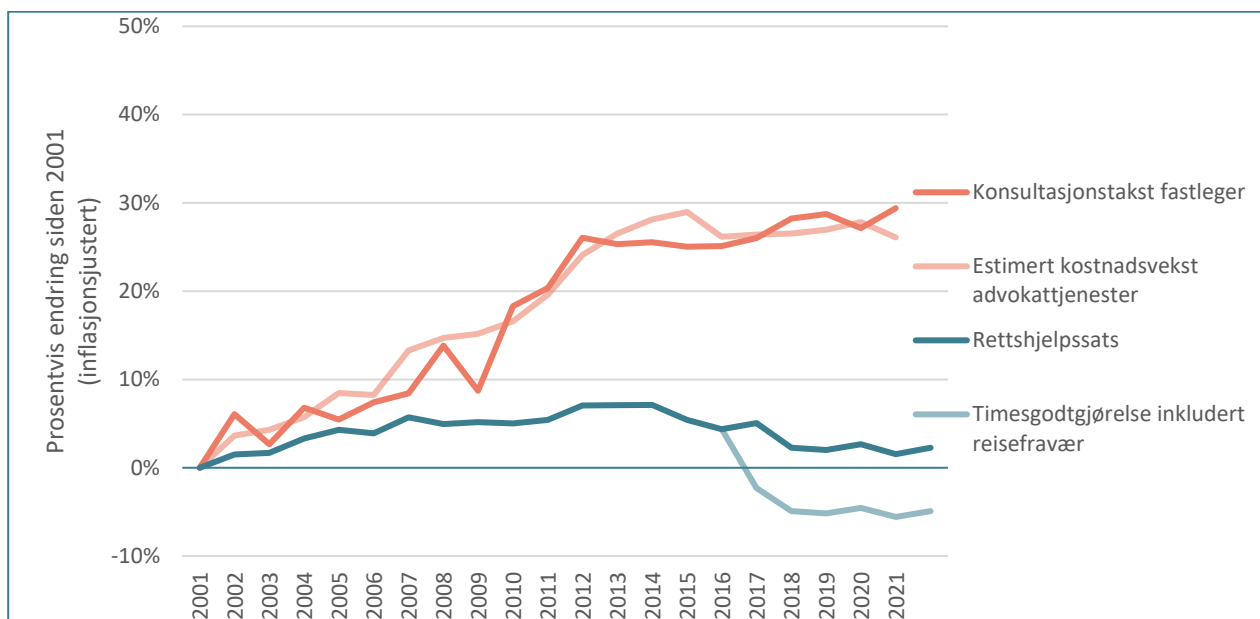
**Kilde:** Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Basert på svar fra 208 advokater. Svarene er i tråd med tidligere års resultater.

#### 4.3.4 Fastlegetaksten

Rettshjelpssatsen er ikke den eneste satsen som regulerer det offentlige innkjøp fra private næringsdrivende. Fastleger er også stort sett private næringsdrivende – som får sin godtgjøring etter regulerte satser fra det offentlige. Fastleger får ikke timegodtgjørelse på samme måte som advokater, men de får et basistilskudd for hver pasient de har på sin liste, i tillegg til detaljerte satser for hver type behandling og konsultasjon. Dette gjør at kronebeløpene ikke er direkte sammenlignbare. Utviklingen over tid er derimot en relevant sammenligning.

Figur 9 viser hvordan de viktigste av disse satsene har utviklet seg siden 2001. Satsene til fastleger har utviklet seg omtrent i takt med de estimerte kostnadene ved å drive advokatvirksomhet. Fastleger har en ganske lik kostnadsstruktur som advokater, i det at arbeidskraft og kontordrift utgjør de viktigste kostnadene. Det vil med andre ord si at fastlegers godtgjørelse har beveget seg omtrent i takt med kostnadene over det samme tidsrommet hvor advokatenes godtgjørelse har sakket akterut.

Figur 9: Utviklingen i fastlegers satser, sett opp mot rettshjelpssatsen, prosentvis endring i inflasjonsjusterte satser.



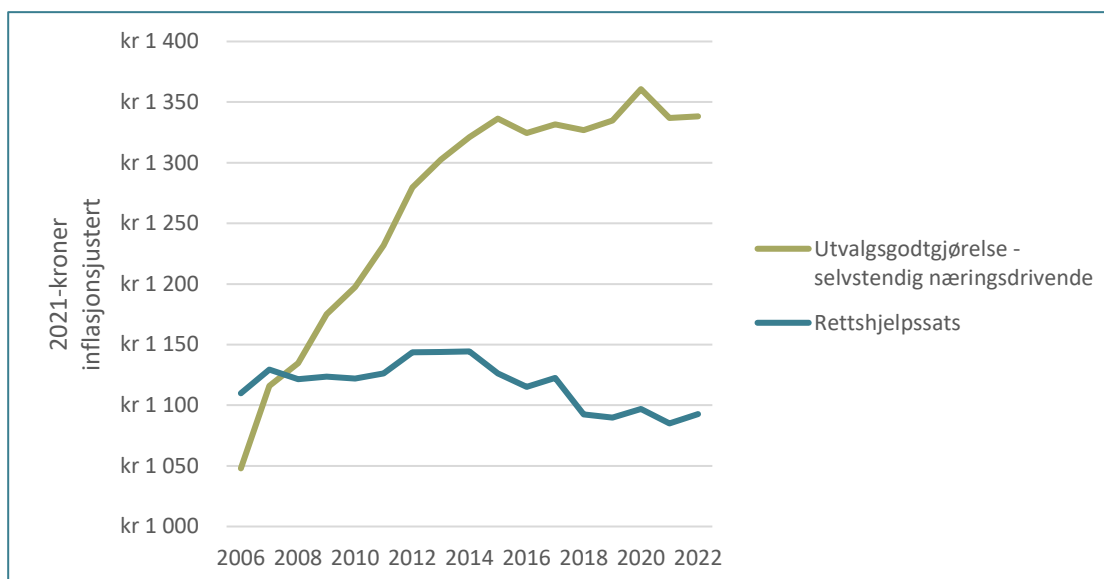
**Kilde:** Konsultasjonstakst fastleger er et snitt av takst 2ad, 2dd og 2cd i «Normaltariff for fastleger og legevakt». Dette er de tre hyppigst brukte satsene for konsultasjon (se Menon-publikasjon nr. 83/2018 – «Fastlegeordningen i krise – hva sier tallene») Disse satsene, samt basistilskudd fastleger, for 2001 til 2021, er hentet fra Geir Goddagers historiske sammenstilling, tilgjengelig på godager.net.

#### 4.3.5 Timesats offentlig utvalg

Medlemmer i offentlige utvalg er en annen gruppe som godtgjøres etter fastsatte satser. Siden 2006 har det vært egne satser for selvstendig næringsdrivende medlemmer av slike utvalg i Statens Personalhåndbok. Disse satsene er ment å dekke medlemmenes utgifter forbundet med kontordrift og lignende. Satsen er ikke ment som et kjøp av tjenester, men bare for å dekke tap forbundet med tiden disse bruker i møter i de offentlige utvalgene<sup>4</sup>. I 2006 lå denne satsen litt under rettshjelpssatsen samme år, i 2021 lå den 30 prosent over rettshjelpssatsen (se figur 10). Staten har altså tatt høyde for at utgiftene til selvstendig næringsdrivende har opplevd en kraftig økning de siste femten årene når det kommer til godtgjørelse til medlemmer av offentlige utvalg. Godtgjørelsen har her økt i takt med kostnadene, slik at det ikke har blitt mindre attraktivt for selvstendig næringsdrivende å bidra i offentlige utvalg. Når det gjelder dekning av utgifter til rettshjelp, har man tvert imot latt rettshjelpssatsen gjennomgå en reell svekkelse over samme periode.

<sup>4</sup> SPH: 10.14.2

Figur 10: Utvalgsgodtgjørelse sett opp mot rettshjelpssatsen 2006-2021, inflasjonsjustert.



**Kilde:** Manuell gjennomgang av Statens Personhåndbok for årene 2006-2021. Sammenstilling av satsen for godtgjøring av medlemmer i statlige utvalg som er «selvstendig næringsdrivende, som i vesentlig utstrekning har utgifter til f.eks. eget kontor, behov for ekstrahjelp/avløser/vikar m.v.»

#### 4.3.6 Timesats bostyrer

Oslo byfogdembete økte i 2022 salærsatsen for bobehandling betydelig<sup>5</sup>. I vurderingen som ligger bak bostyrernes salærsats-økning har Oslo tingrett lagt vekt på flere momenter, blant annet på den generelle prisutviklingen de siste to årene, betydningen av å opprettholde et kompetent bostyrerkorps og ønsket om å styrke fagkompetansen innen konkurs og insolvens.<sup>6</sup> Satsen ble da økt fra 1 900 kroner timen til 2 180 kroner timen for en bostyrer. Det ble altså funnet nødvendig å øke satsen med nesten 10%, fra et nivå som allerede lå over Advokatforeningens forslag til bærekraftig rettshjelpssats samme år. Se tabellen under for øvrige satser.

	Normalsats	Særskilt krevende arbeid
<b>Bostyrers eget arbeid</b>	inntil kr 2.180	kr 2.900
<b>Ansatt advokat</b>	inntil kr 1.815	kr 2.420
<b>Advokatfullmektig</b>	inntil kr 1.450	kr 1.935
<b>Saksbehandler</b>	inntil kr 860	

#### 4.3.7 Tilsvarende satser i Sverige og Danmark

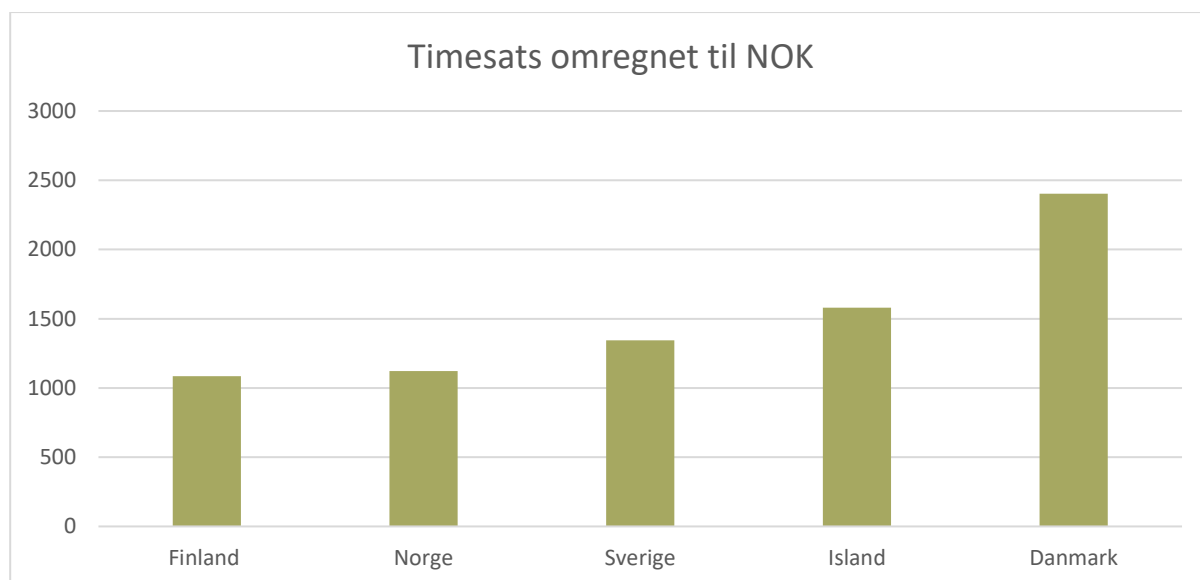
I forhold til våre naboland er rettshjelpssatsen i Norge svært lav (se figur 11). Satsene er ikke direkte sammenlignbare, men -- om noe -- blir forskjellen mellom dem *undervurdert* ved bare å sammenligne satsenes størrelse. I Sverige er det dobbel takst for arbeid før klokken 07:00 og

<sup>5</sup> Disse satsene fastsettes lokalt.

<sup>6</sup> <https://www.advokatbladet.no/oppsiktsvekkende-at-det-offentlige-forskiellsbehandler-advokatene-sa-til-de-grader/175758>

etter klokken 18:00, samt i helger og helligdager. Noe slikt tillegg finnes ikke i Norge. Det danske systemet har også kvelds- og helligdagstillegg for enkelte oppdrag. I Danmark godtgjøres mange type oppdrag med en fastpris, tilsvarende den norske stykkprisordningen, med unntak av at prisen er oppgitt i kroner og ikke i timer. Rettshjelpssatsen brukes dermed i Danmark mest i forbindelse med oppdrag som har krevd mer tid enn den som er medberegnet i «stykkprisen». Likefult, sammenligningen i figur 12 viser tydelig hvor mye lavere godtgjørelsen i Norge er enn hos våre naboer.

Figur 11: Rettshjelpssatsen i Norge, Sverige og Danmark – 2021



**Kilde:** Satsen hentet fra <https://domstol.dk/media/hsbcyrpj/vejledende-takster-pr-1-januar-2021-for-salaerer-til-forsvarere-i-straffesager.pdf> og <https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/for-professionella-aktorer/rattshjalp-och-taxor/om-timkostnadsnormen-och-taxorna/>. Omgjort til norske kroner ved gjennomsnittlige valutakurser januar-november 2021, hentet fra Norges Bank.

#### 4.4 Budsjettmessige konsekvenser

Salærrådet skal vurdere de budsjettmessige konsekvensene av å øke satsen. Departementet har bedre forutsetninger for å beregne hva en endring i rettshjelpsatsen vil ha av budsjettmessige konsekvenser. Her vil vi imidlertid peke på utviklingstrekkene knyttet til kostnaden ved rettshjelp.

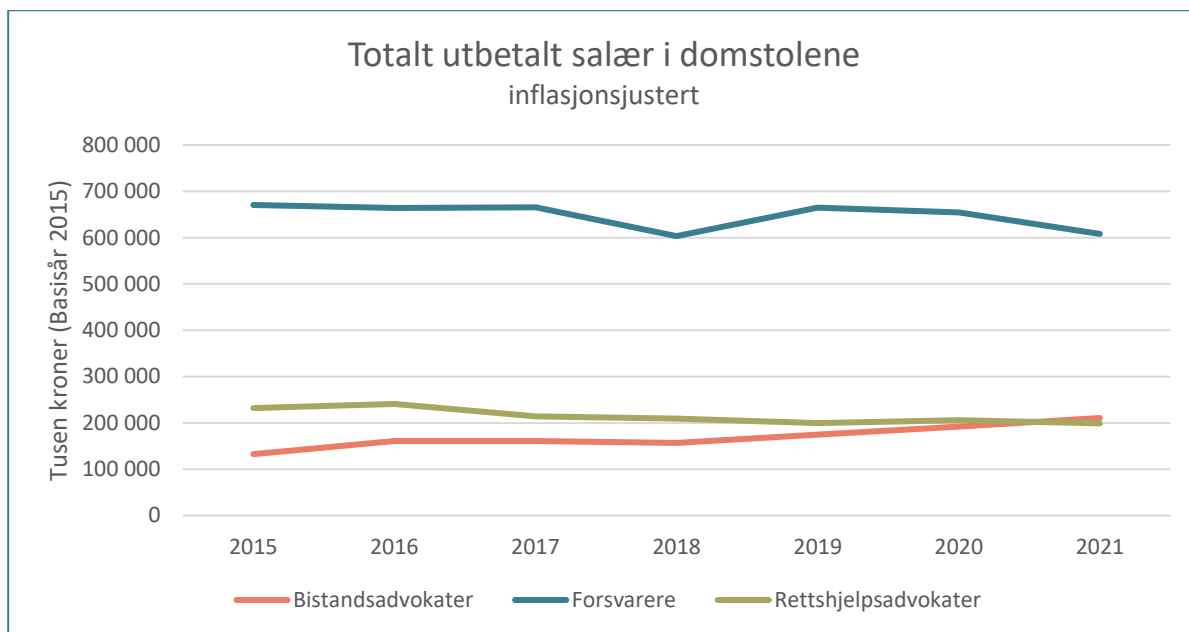
De relevante kapitlene på statsbudsjettet er kapittel 466 – spesielle straffesaksutgifter og kapittel 470 – fri rettshjelp. Over kapittel 466 dekkes utgifter til forsvarere og bistandsadvokater. Over kapittel 470 dekkes utgifter til fri rettshjelp - både fritt rettsråd og fri sakførsel. I tillegg bevilges støtte til de frivillige rettshjelptiltakene over dette kapittelet.

Her viser vi også til Menon Economics sin analyse av dette<sup>7</sup> og NOU 2020: 5.

<sup>7</sup> <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2016-10-Analyse-av-statens-utgifter-til-fri-rettshjelp.pdf>

Figur 12 nedenfor viser inflasjonsjusterte utbetalinger av salær fra domstolene. Her har vi ikke med utbetalinger til fritt rettsråd eller til advokater i barnevernssaker i fylkesnemndene.

Figur 12: Totalt utbetalt salær i domstolene



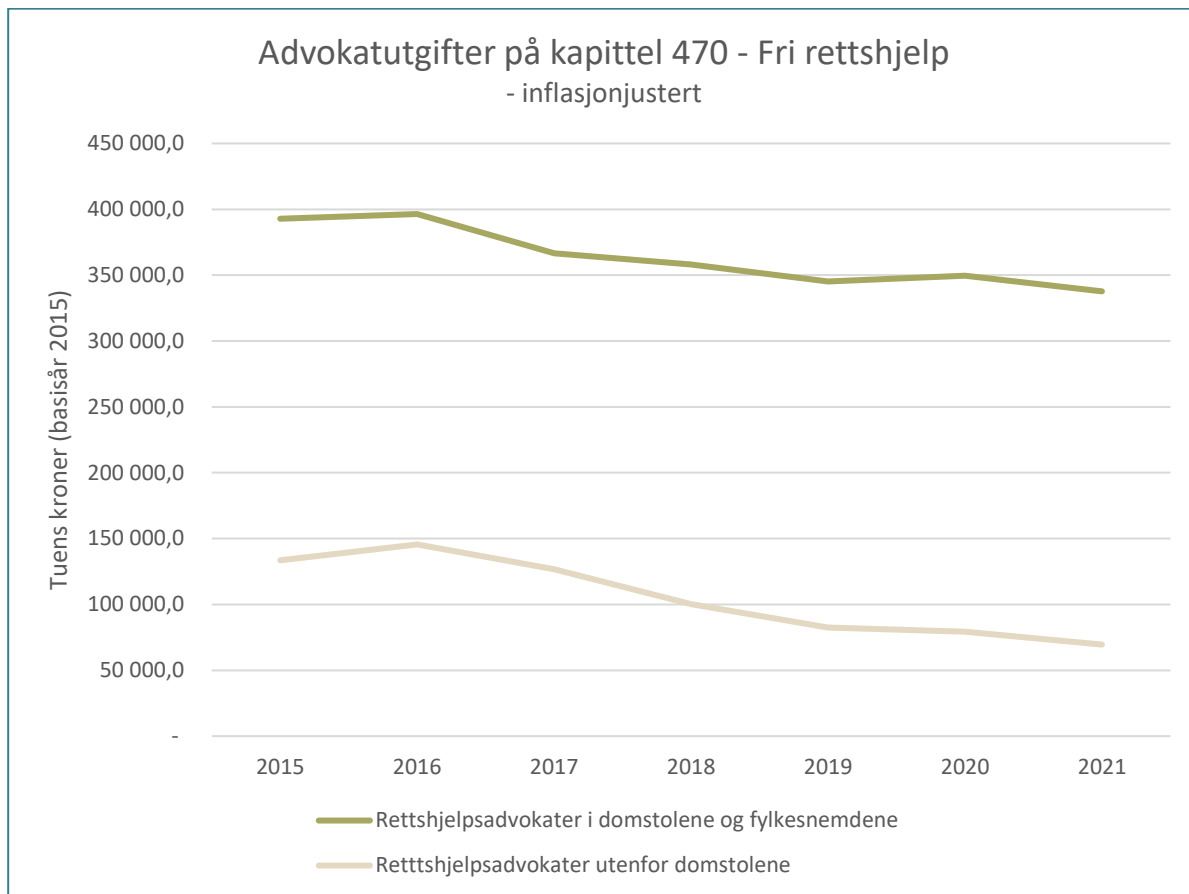
**Kilde:** Oversikt over utbetalinger hentet fra [rettsraad.no](https://rettsraad.no), statens sivilrettsforvaltning, justis- og beredskapsdepartementet og domstoladministrasjonen. Denne statistikken starter i 2015 for å unngå overgangen til nøytral merverdiavgift i staten fra 2014 til 2015.

Utviklingen viser en viss stigning i de samlede utgiftene, men det er først og fremst utgiftene til bistandsadvokater som har økt. Oxford Research konkluderer også med dette i rapporten "Evaluering av bistands-advokatordningen", og slik de ser det er dette i tråd med lovens hensikt. Utviklingen har fortsatt etter evalueringen i 2018. De siste årene ser vi imidlertid at inflasjonsjusterte utgifter til forsvarere synker noe.

Ser vi så på utbetalingene til fri rettshjelp er det en tydelig nedgang i utbetalingene til advokater når vi justerer for inflasjon. Dette er illustrert under i figur 13.



Figur 13: Advokatutgifter på kap. 470 - Fri rettshjelp



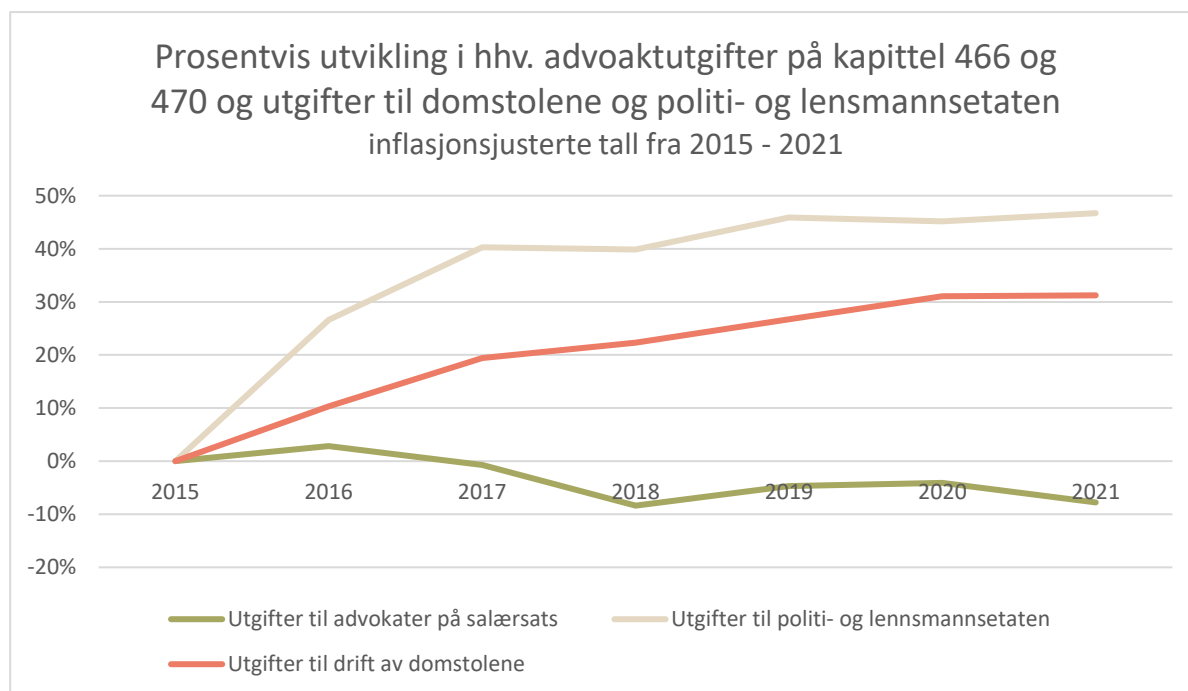
**Kilde:** Oversikt over utbetalinger hentet fra [rettsraad.no](https://rettsraad.no), statens sivilrettsforvaltning, justis- og beredskapsdepartementet og domstoladministrasjonen

Spesielt er nedgangen i utgifter til fritt rettsråd markant, fra 133 millioner i 2015 til om lag 70 millioner i 2021, altså nesten en halvering. I praksis betyr dette at regjeringen bruker omtrent det samme på fritt rettsråd som de bevilger til de frivillige rettshjelpstiltakene – som i 2021 fikk nesten 60 millioner. Nedgangen i utgifter til fritt rettsråd er primært en konsekvens av at inntektsgrensen stod stille fi mange år, men også at ordningen på andre måter er blitt innsnevret..

Ser vi de samlede utgiftene til advokater på både kapittel 466 og 470, viser utviklingen en nedgang på om lag 100 millioner over de siste 6 årene. Denne reduksjonen i utgifter kunne vært benyttet til å styrke retthjelpsordningen, øke rettshjelpsatsen eller bedre stykkprisene. Det har ikke skjedd.

Sammenligner vi utgiftene til fri rettshjelp med andre viktige områder innenfor justissektoren, blir manglende utvikling tydeligere. Nedenfor ses utviklingen av advokatutgifter på kap 466 og 470 opp mot utgiftene til domstolene og politi- og lensmannsetaten.

Figur 14: Prosentvis utvikling i hhv. advokatutgifter på kapittel 466 og 470 og utgifter til domstolene og politi- og lensmannsetaten



**Kilde:** Oversikt over utbetalinger hentet fra [rettsraad.no](https://rettsraad.no), statens sivilrettsforvaltning, justis- og beredskapsdepartementet og domstoladministrasjonen er samlet i en linje og sammenlignet med utgiftstall til domstolene og politi- og lensmannsetaten tall hentet fra DFØ

Utviklingen hos domstolene og politi- og lensmannsetaten antas primært å være drevet av lønnsutviklingen, men også politiske ønsker om å styrke disse institusjonene og prioriteringer er naturlige forklaringer. Hvis vi legger til grunn at den primære utviklingen skyldes lønnsutviklingen, er det verdt å merke seg at advokatutgiftene ikke følger samme takt fordi utviklingen av salærsatsen har ligget langt under lønnsutviklingen de siste årene, som vi viste i figur 1.

## 4.5 Forhold ved kostnads- og produksjonsutviklingen ved behandling av straffesaker og benefiserte saker

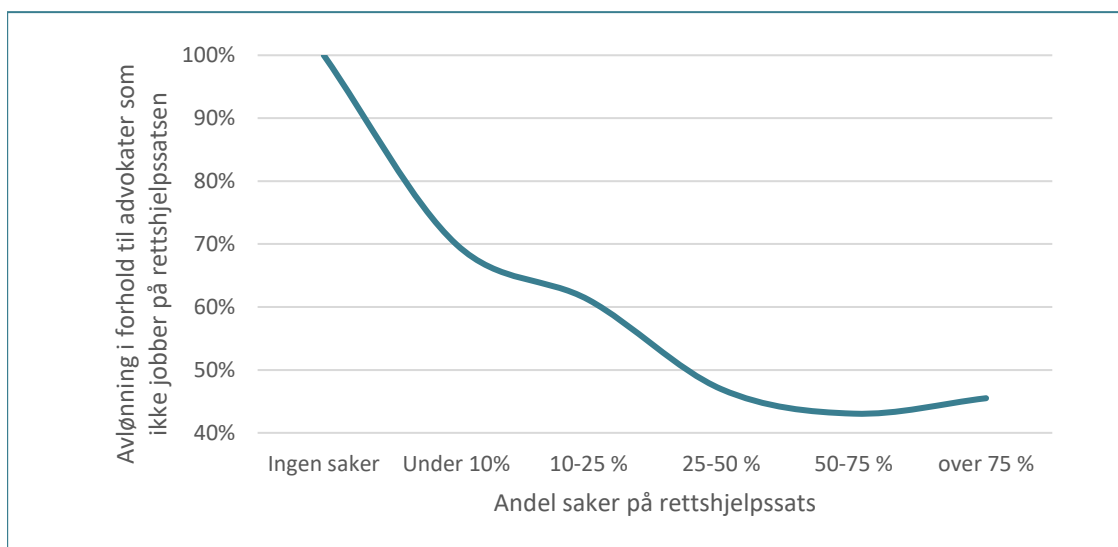
### 4.5.1 Innledning

Nedenfor vil vi vise tall fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse om advokater som tar saker på rettshjelpssatsen. Tallene viser at advokater som jobber på rettshjelpssatsen tjener vesentlig mindre enn advokater som ikke tar saker på rettshjelpssatsen. Videre viser den at jo flere saker en advokat tar på rettshjelpssatsen, jo mindre tjener advokaten i forhold til advokater som tar færre rettshjelpssaker. Dette til tross for at advokater som jobber mye med rettshjelpssaker jobber flere timer i uka og har lavere driftskostnader enn andre advokater. Videre ser vi at advokater som jobber mye med rettshjelpssaker i snitt er mindre erfarne enn snittet i bransjen. De ønsker også å redusere mengden saker de tar på rettshjelpssatsen.

## 4.5.2 Rettshjelpsadvokaters lønn

Figur 15 viser forholdet mellom rettshjelpsadvokaters lønn og lønnen til advokater som ikke jobber på rettshjelpssatsen. Figuren viser snittet for ansatte advokater, advokatfullmektiger og partnere/eiere. Fallet fra 100 prosent på ingen saker til 60 prosent på de som har 10-25 prosent kan altså delvis forklares med at vi har tatt med forretningsadvokater.

Figur 15: Advokaters avlønning i etter andel saker på rettshjelpssatsen



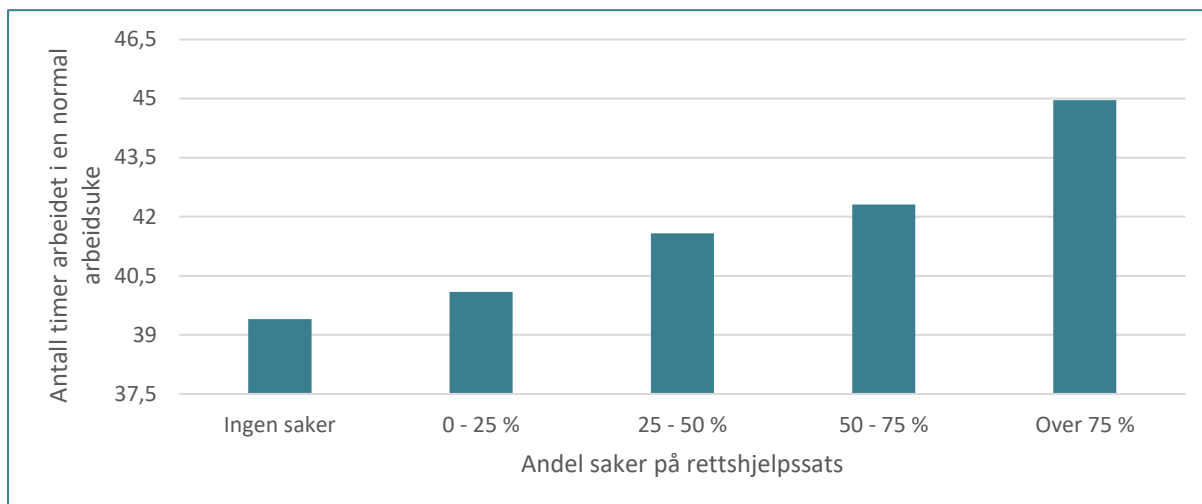
**Kilde:** Advokatforeningens lønns- og bransjeundersøkelse 2020. Basert på svar fra 580 ansattadvokater, 279 advokatfullmektiger, 202 selvstendig næringsdrivende advokater og 453 partnere i advokatfirma.

Innenfor alle kategoriene er det en entydig trend mot at jo flere saker advokater har på rettshjelpssatsen, jo lavere lønn har de i snitt, sett opp mot advokater som har færre slike saker. Grunnen til at advokatene tjener dårligere jo større andel saker de har på rettshjelpssatsen er åpenbart at rettshjelpssatsen er mye lavere enn timeprisen til egenbetalende private klienter.

## 4.5.3 Rettshjelpsadvokaters arbeidstid

Advokater jobber i snitt lengere dager jo større andel saker de har på rettshjelpssatsen. Trenden er utvetydig, jo mer en advokat jobber på rettshjelpssatsen, jo flere timer over normal arbeidsuke oppgir advokaten å jobbe, se figur 16 nedenfor. Den høye arbeidsinnsatsen bidrar til at lønnsforskjellene mellom rettshjelpsadvokater og andre advokater ikke er så stor som forskjellen i timepris skulle tilsi.

Figur 16: Antall timer i en normal arbeidsuke, etter hvor stor andel av advokatens saker som godtgjøres med rettshjelpssatsen.



Figur16: Ukentlige arbeidstimer i relasjon til andel saker på rettshjelpssatsen.

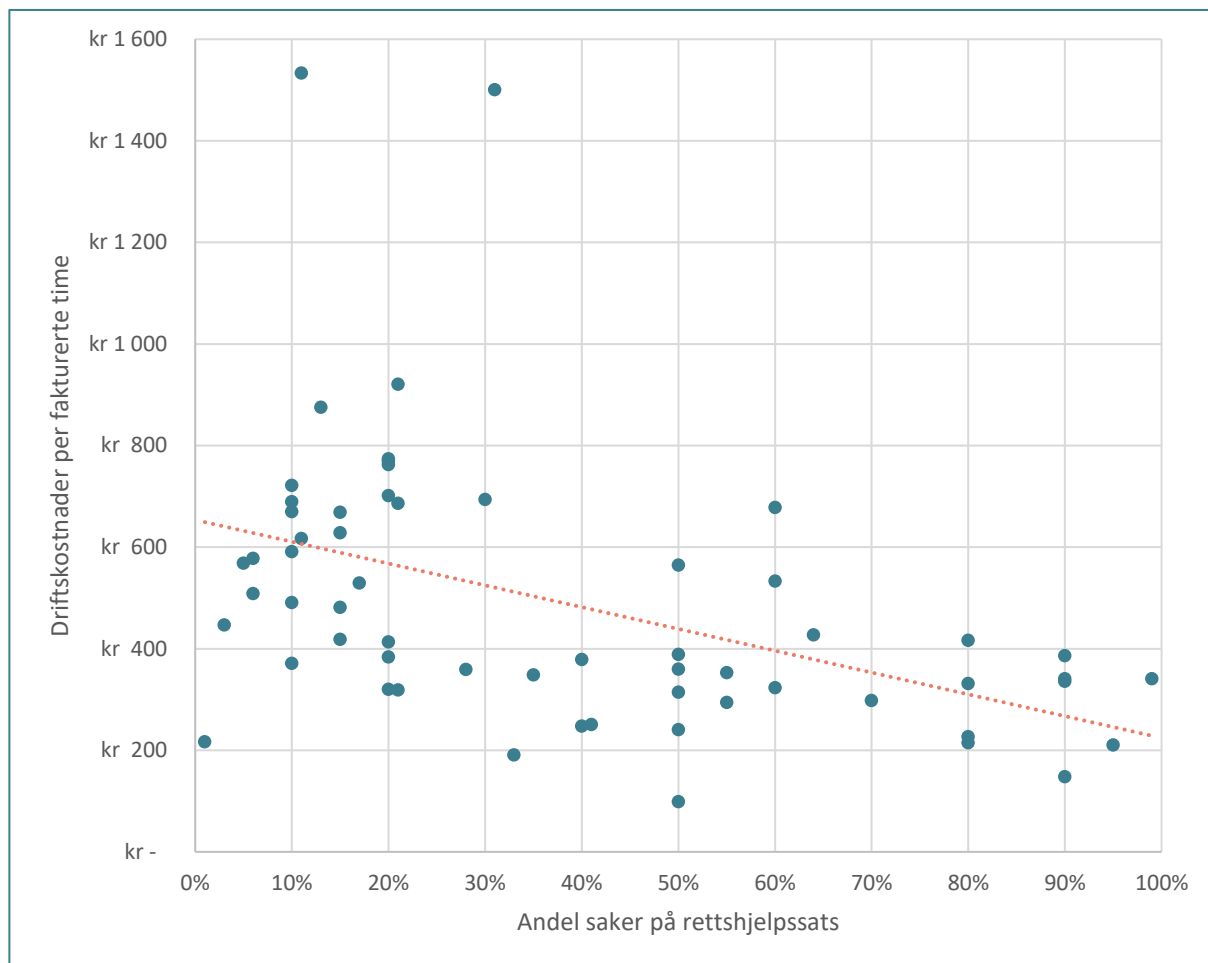
**Kilde:** Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Spørsmålet ble kun stilt til partnere og selvstendig næringsdrivende, ikke ansattadvokater eller advokatfullmektiger. Sammenstillingen er basert på henholdsvis 53, 45, 25, 13 og 16 svar i hver kategori.

#### 4.5.4 Rettshjelpsadvokaters kostnader

Advokater som tar mange oppdrag på rettshjelpssatsen, driver langt billigere enn andre advokater. Tall fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse og Brønnøysundregistrene viser at advokatvirksomheter med én advokat som driver på rettshjelpssats, i snitt hadde en driftskostnad per time (utenom egen lønn) på 379 kroner i 2020. De som ikke drev med saker på rettshjelpssatsen hadde en driftskostnad på 573 kroner per time. Blant de som drev med saker på rettshjelpssatsen er det en tydelig tendens at de med høyest andel saker på rettshjelpssatsen også har de laveste driftskostnadene (se figur 17). Dette stemmer overens med tilbakemeldinger fra Advokatforeningens medlemmer, om at advokater som spesialiserer seg på rettshjelpssaker må kutte i utgifter for å kunne leve av disse sakene alene. Typiske ting de kutter er utgifter til sykeavbruddsforsikring og IKT-systemer. I figur 17 nedenfor ser man to firmaer hvor driftskostnadene per time er høyere enn rettshjelpssatsen, disse går altså i minus når de tar saker på rettshjelpssatsen.

Analysen i figur 17 viser de 60 advokatvirksomhetene med én advokat som svarte at de hadde minst en sak på rettshjelpssatsen i 2020. Resultatene er helt i tråd med tidligere års undersøkelser med like mange eller flere respondenter. Analysen tar bare utgangspunkt i firma med én advokat, fordi det for disse er mulig å skille driftskostnader fra avlønning. Dette er ikke mulig for større virksomheter, fordi her vil også lønnskostnader inngå som driftskostnader, da de ofte har administrativt ansatte. Stikkprøver viser derimot at større advokatfirmaer stort sett har høyere driftskostnader enn mindre. Firmaer med én advokat står for litt under en tredjedel av alle saker på rettshjelpssatsen. Snittet av driftskostnader for alle advokatvirksomheter som driver på rettshjelpssatsen, vil dermed sannsynligvis være noe høyere enn 379 kroner.'

Figur 17: Driftskostnader per fakturerte time, etter andel saker på rettshjelpssats

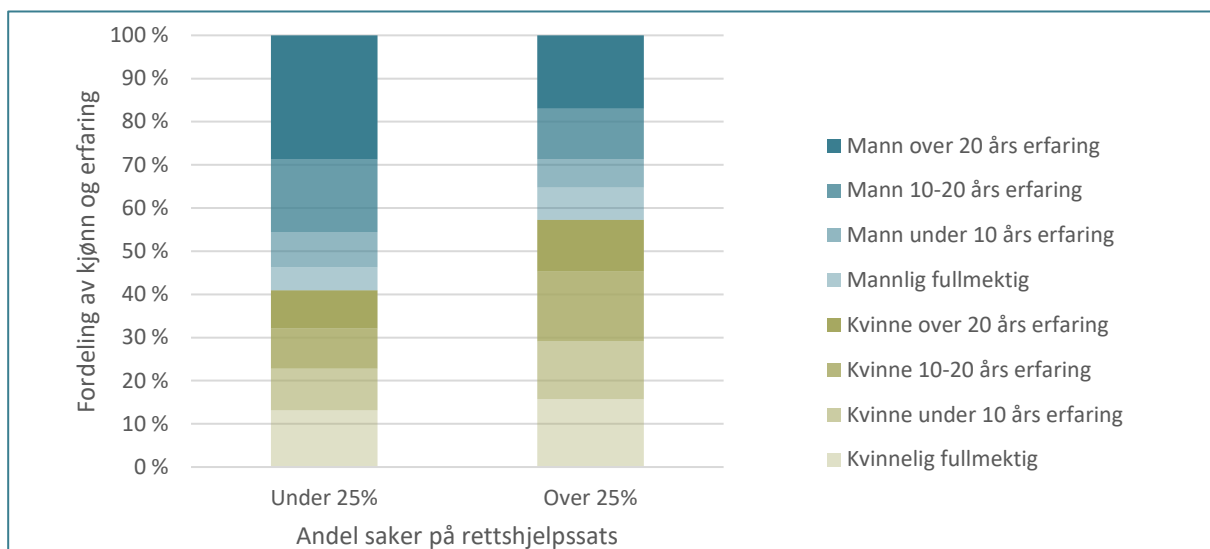


**Kilde:** Driftskostnader er estimert ved bruk av regnskapsdata fra Brønnøysundregistrene samt Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Totale driftskostnader unntatt lønnskostnader, delt på totale salgsinntekter, gir andel av inntekter som går til å dekke kostnader utenom lønn. Dette er multiplisert med gjennomsnittlig timespris fra bransjeundersøkelsen for å gi kostnader per fakturerte time. Kun virksomheter med én advokat er brukt, da større virksomheter kan ha lønnskostnader som går til administrativt ansatte.

#### 4.5.5 Rettshjelpsadvokaters erfaring

I figur 18 ser man hvordan det er langt færre erfarne advokater blant de som har over 25 prosent saker på rettshjelpssatsen, enn blant de som har færre slike saker. Denne forskjellen er særlig stor blant mannlige advokater. Kvinnelige advokater er overrepresentert blant de som har mange rettshjelpssaker, og særlig gjelder dette erfarne kvinnelige advokater. Likevel har advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen i snitt nesten fem års mindre erfaring enn de som jobber lite eller ingenting på rettshjelpssatsen. Sannsynligheten for at en klient har en advokatfullmektig som sin advokat er 25 prosent større dersom klienten får rettshjelp betalt av det offentlige, enn dersom det er en egenbetalende klient.

Figur 18: Fordeling av kjønn og erfaring blant advokater som jobber mye og lite på rettshjelpssats

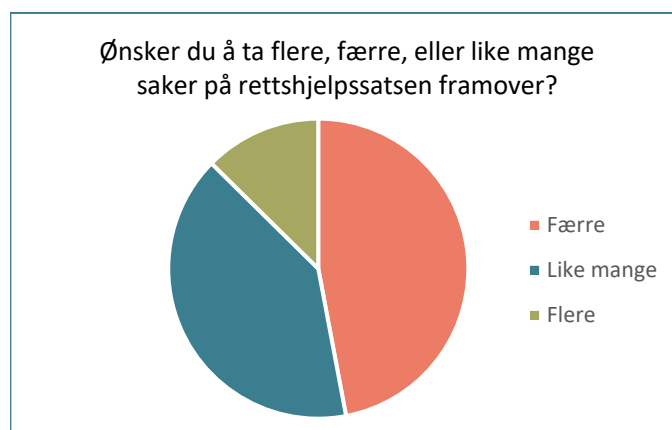


**Kilde:** Advokatforeningens lønns- og bransjeundersøkelse 2020. Basert på svar fra 522 respondenter.

#### 4.5.6 Rettshjelpsadvokaters ønsker

Advokatforeningens årlige undersøkelser har de siste årene vist en tydelig tendens til at advokater som tar saker på rettshjelpssatsen ønsker å ta færre slike saker enn de gjør inneværende år. Figur 19 viser resultatene fra årets undersøkelse. Omtrent halvparten av respondentene ønsker å ta færre saker på rettshjelpssatsen enn de gjør. Dette gjelder særlig erfarne advokater. De som ønsker å ta flere saker på rettshjelpssatsen er i stor grad advokatfullmektiger og yngre advokater. Blant de som ønsker å ta færre saker på rettshjelpssatsen, oppgir over 80 prosent det at sakene er for dårlig betalt som grunn. Blant de som ønsker å ta flere saker oppgir 71 prosent at det skyldes at sakene gir god erfaring<sup>8</sup>. Blant de som oppgir at de ønsker å ta like mange saker oppgir flertallet at dette skyldes at sakene er givende og passer til deres kompetanse.

Figur 19: Advokaters ønsker om å ta saker på rettshjelpssatsen



**Kilde:** Sammenstilling av svar på Advokatforeningens lønnsundersøkelse 2021 og Advokatforeningens bransjeundersøkelse samme år. Basert på svar fra 255 ansatte advokater, 190 advokatfullmektiger og 161 partnere.

<sup>8</sup> Fra Advokatforeningens bransje- og lønnsundersøkelse 2021.

## 4.6 Rettspolitiske målsetninger

Den rettspolitiske målsetningen bak ordningen med fri rettshjelp kommer godt til uttrykk i formålsparagrafen i rettshjelploven:

*Fri rettshjelp etter denne lov er en sosial støtteordning med formål å sikre nødvendig juridisk bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta et rettshjelpsbehov av stor personlig og velferdsmessig betydning.*

Rettshjelpsordningen er ikke bare en rettssikkerhetsgaranti, men også et viktig velferdsgode.

Formålet med avtalen mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Advokatforeningen er å sikre en bærekraftig økning av rettshjelpsatsen. Departementet erkjenner også i avtalen viktigheten av en bærekraftig rettshjelpsats for å oppfylle statens forpliktelser om forsvarlig rettshjelp til borgerne og forplikter seg til å arbeide for en økning av satsen.

Det er altså en åpenbar og villet rettspolitisk målsetning å legge til rette for fritt forsvarervalg, bistand i straffesaker, og sikre fri rettshjelp til personer som ikke har økonomiske forutsetninger til å ivareta sine rettshjelpsbehov. Advokatforeningen er selvsagt innforstått med at disse målsetningene må løses på en effektiv og rimelig måte.

### 4.6.1 Kvalitet i advokattjenestene som ytes på rettshjelpssatsen

Sakene som er omfattet av ordningen med fri rettshjelp i sivile saker og straffesaker, er saker av stor betydning for dem sakene gjelder. Sakene kan gjelde hvorvidt man skal leve de neste årene i frihet eller i fengsel, eller hvorvidt man skal beholde jobben sin. Det er i disse sakene at den juridiske bistand kan spille den største rolle for det rettssøkende publikum. For at rettshjelpsordningen skal nå sitt formål som velferdsgode, er det viktig at kvaliteten på den juridiske bistand som ytes under ordningen, er god.

Det er samtidig slik at sakene i rettshjelpsordningen honoreres dårligere enn andre saker. Alminnelige markedsmessige prinsipper tilsier at tilbydere av varer og tjenester søker høyest mulig pris, og at tjenester av høy kvalitet kan omsettes for høyere pris enn tjenester av lavere kvalitet. Det foreligger således et spenningsforhold mellom behovet for kvalitet i sakene og prissettingen av advokattjenestene i ordningen.

Legger vi til grunn at markedet fungerer og at advokaten ønsker best mulig betalt for sine tjenester, blir det viktig å stille spørsmål om hvordan man sikrer kvalitet på advokattjenester i saker som betales av det offentlige i fri rettshjelpssaker og straffesaker. Det er vanskelig å foreta en kvalitetsmåling på den juridiske bistanden som gis i disse sakene, men vår bransjeundersøkelse viser at en stadig økende andel advokater ønsker færre saker på rettshjelpssatsen, fordi sakene er for dårlig betalt. Samtidig svarer de samme respondenter at sakene er givende. Mye tyder altså på at disse advokatene benytter de øvrige klientene til å dekke opp for den lave inntekt som rettshjelpssakene gir. Ytterligere kunnskap om dette er viktig for å kunne undersøke i hvilken grad det velferdsmessige formål med rettshjelpen oppnås, og Advokatforeningen bidrar gjerne i en mer omfattende utredning av denne problemstillingen.

#### 4.6.2 Styrkeforholdet mellom partene

Samfunnet blir hele tiden mer regulert av lover og forskrifter. I et rettsliggjort samfunn er tilgang på juridiske tjenester en stadig viktigere forutsetning for å realisere rettigheter overfor det offentlige. En del av saksområdene som er prioritert for rettshjelp handler om konflikter mellom privatpersoner og det offentlige. Styrkeforholdet mellom partene i disse sakene er i utgangspunktet skjevt. Det offentlige vil nesten alltid ha større økonomiske ressurser, og bedre rettslig og faktisk kunnskap om saksforholdet. Ikke sjelden er det offentlige representert ved advokater med spisskompetanse på det aktuelle rettsområdet.

Rettshjelpsutvalget pekte i sin utredning særskilt på at denne skjevheten «forsterkes ved at det offentlige gjennomgående gir bedre betaling til sine egne advokater enn til advokatene som representerer den private part. Dette er etter utvalgets syn spesielt betenkelig i et rettssikkerhetsperspektiv.»

For at det skal bli mest mulig likeverdighet mellom partene, er det nødvendig at den juridiske bistand som innhentes er av en slik kvalitet at ulikheten i styrkeforholdet mellom det offentlige og privatpersonen, kan utlignes. Begge parter skal på lik linje følge vår prosessordning med kontradiksjon og imøtegåelse av anførsler, og de har selv ansvar for å opplyse domstolen om faktum i saken. Dette fordrer at man har anledning til å skaffe seg juridisk bistand som er like god som den bistand det offentlige har. På denne måten legges forholdene til rette for at domstolene får vurdert saken på et riktig grunnlag slik at materielt riktige avgjørelser kan treffes.

For de fleste er anskaffelse av juridisk bistand en sjelden foreteelse. Folk flest er bare i begrenset grad i stand til å vurdere om advokatens arbeid vil kunne veie opp for det overtak det offentlige i utgangspunktet har.

I tillegg kommer at rettshjelpsmottakere bare kan søke bistand i et begrenset markedet. Deres advokats godtgjørelse fastsettes av staten. Til sammenligning har det offentlige høy innkjøpskompetanse og både anledning til, og ønske om, å betale markedspris for å innhente riktig og god juridisk bistand. Den ulikhet i styrkeforhold som allerede forelå mellom partene før saken ble bragt inn for domstolene, forplanter seg.

Dette er et rettssikkerhetsmessig problem. Når utviklingen i gapet mellom rettshjelpssatsen og timeprisen som det offentlige selv er villig til å betale for sin representasjon øker, blir dette problemet stadig mer aktuelt. Det vises også til punkt 3.3.3 der vi tydeliggjør differansen mellom statens advokatkostnader og den private parten.

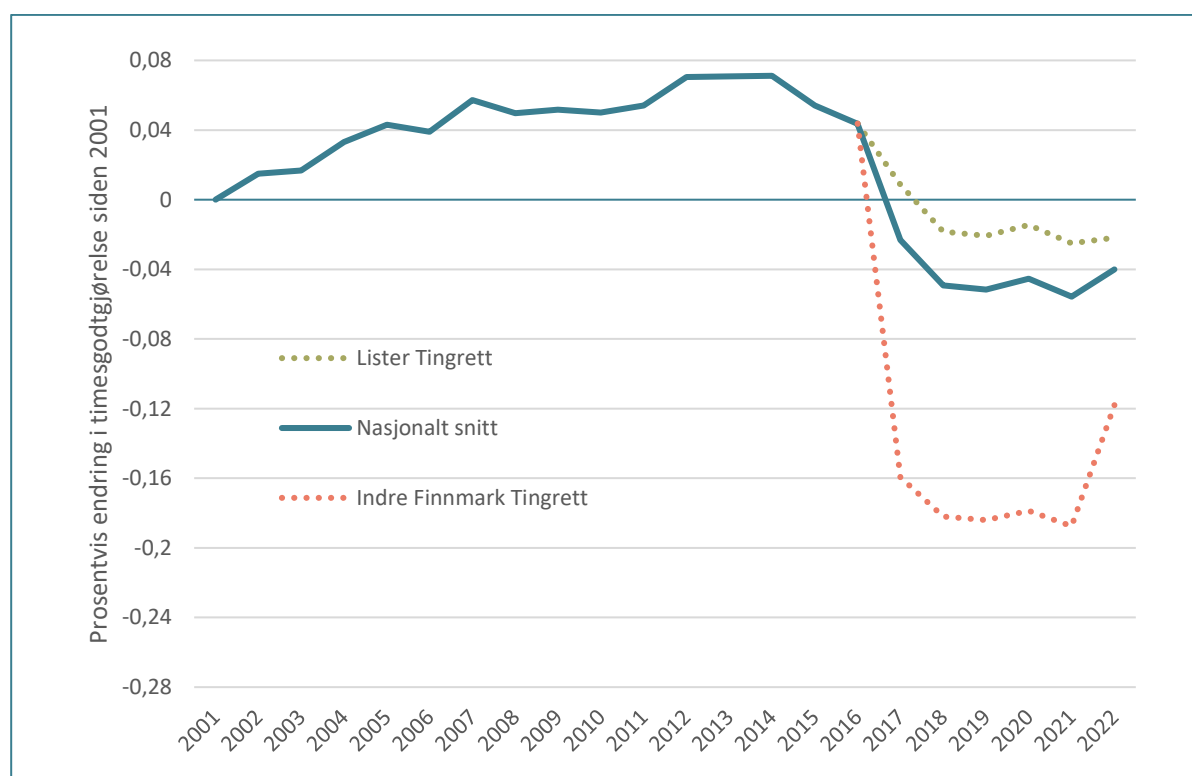
## 5 Fraværsgodtgjørelsen

Ved revidert nasjonalbudsjett i 2022 ble det gitt en økning av fraværsgodtgjørelsen for reisetid. Satsen økte fra 50 prosent av full sats til 70 prosent av full sats. Dette er en vesentlig økning, men utgjør ikke en full reversering av kuttet fra 2017. Effektene av halveringen av reisefraværsgodtgjørelsen i 2017 er etter hvert godt dokumentert.



Evalueringen som ble gjennomført av Vista analyse på vegne av regjeringen<sup>9</sup>, viste med tydelighet hvordan ingen av de positive effektene som var forventet i forkant manifesterte seg, men at flere negative konsekvenser ble merkbare. Såkalte unødvendige reiser så ikke ut til å bli vesentlig redusert, da reiseaktiviteten var tilnærmet lik før og etter reformen. Konsekvensen for advokatene ble derimot betydelige – rapporten viser hvordan en gjennomsnittlig advokat fikk en nedgang i sin totale godtgjørelse på 7 prosent<sup>10</sup>. Videre viser rapporten utviklingen i advokatenes inntekter ved den tingretten med størst, og den med minst, reiseaktivitet. Utviklingen i godtgjørelse inkludert kuttet i fraværsgodtgjørelsen som er illustrert i figur 20 er basert på disse tallene. Her er det tatt høyde for at en andel av timegodtgjørelsen er fraværsgodtgjørelse. Figuren er inflasjonsjustert, men ikke justert for faktiske kostnader i bransjen. En slik justering ville gitt en kraftigere nedadgående kurve.

Figur 20: Endring i timesgodtgjørelse, inflasjonsjustert og medberegnet halvert reisefraværsgodtgjørelse



**Kilde:** Vista Analyse Rapport 2020/04 viser hvordan en gjennomsnittlig advokat opplevde en nedgang i sin utbetaling på 7 prosent når reisefraværsgodtgjørelsen ble halvert. Videre viste rapporten at advokater ved Indre Finnmark tingrett (som reiste mest) i snitt opplevde en nedgang på 20 prosent, og at advokater ved Lister Tingrett (som reiste minst) i snitt opplevde en nedgang på 4 prosent. Det er tatt utgangspunkt i disse prosentsetningene i figuren. Videre er nedgangen redusert med til 30 prosent fra 2021 til 2022, som følge av den delvis reverseringen av reisefraværsgodtgjørelsen.

<sup>9</sup> Vista Analyse Rapport 2020/04

<sup>10</sup> Fraværsgodtgjørelsen gikk fra å utgjøre 14 til å utgjøre 6 prosent av advokatenes godtgjørelse, noe som tilsvarer en nedgang i total godtgjørelse på 7 prosent.

Evalueringsrapporten<sup>11</sup> viser hvordan en gjennomsnittsadvokat ved Indre Finnmark tingrett, hvor advokatene reiste mest, fikk en nedgang i sin godtgjørelse på 20 prosent. En gjennomsnittsadvokat ved Lister tingrett, hvor advokatene reiste minst, fikk en nedgang i sin godtgjørelse på 4 prosent. Disse tallene viser med tydelighet hvor ulikt kuttet i fraværsgodtgjørelsen har slått ut, og at distriktene med de lengste avstander blir hardest rammet. Evalueringsrapporten påpeker også at advokater ved Indre Finnmark tingrett som reiser mer enn snittet i rettskretsen, opplevde et inntektsfall på hele 28 prosent. Videre viser rapporten hvordan flere tingretter sliter med å få sakkyndige som vil ta oppdrag på grunn av den lave betalingen for lang reise. Det finnes i det hele tatt ingen gode argumenter for å opprettholde kuttet i reisefraværsgodtgjørelsen. For mer om dette temaet, se Advokatforeningens rapport «Reisefravær til besvær»<sup>12</sup>.

## 6 Bærekraftig rettshjelpssats

### 6.1 Nærmere om bærekraftig rettshjelpsats

Advokatforeningen er av den oppfatning at en bærekraftig sats finnes på et nivå der saker honorært med rettshjelpssatsen fortsatt er aktuelle for advokatene, i direkte konkurranse med saker der den private parten selv betaler, eller der advokaten har anledning til å representere det offentlige i samme sak. Det er med andre ord ikke snakk om å kunne konkurrere med aktører på næringslivsmarkedet.

Dette handler ikke utelukkende om konkurranse, men vel så mye om likhetsprinsippet og sikring av jevnbyrdighet mellom partene. Dette er også et prinsipp som er fundert i EMK artikkel 6.

Vi mener en god indikator for å danne et bilde av hva bærekraftig sats bør være, er rettshjelpssatsen fra 2001. Den var et resultat av en opptrappingsplan i møte med tilsvarende utfordringer som vi ser i dag. 2001-satsen må selvsagt reguleres med relevante indekser frem til 2022-nivå, for å gi et bilde av hvor satsen bør befinne seg i dag. Dette viser vi i det følgende avsnitt, der vi også sammenligner med timeprisen til private klienter, og det offentliges timepris i tilsvarende saker.

Når vi foretar slike reguleringer her oppjusterer vi med kostnadsendringer der arbeidskraft utgjør 65 prosent, kontorleie 13 prosent og øvrige utgifter 22 prosent med mindre annet er spesifisert.

### 6.2 Rammene for en bærekraftig sats

I figuren under viser vi ulike timesatser som advokater får betalt, avhengig av hvem som er advokatens klient.

Dagens rettshjelpssats ligger langt under den prisen egenbetalende klienter flest betaler for advokat, og langt under det stat og kommune betaler sine advokater i konflikt med klienter som har rettshjelp. Dette er et grunnleggende rettssikkerhetsproblem.

---

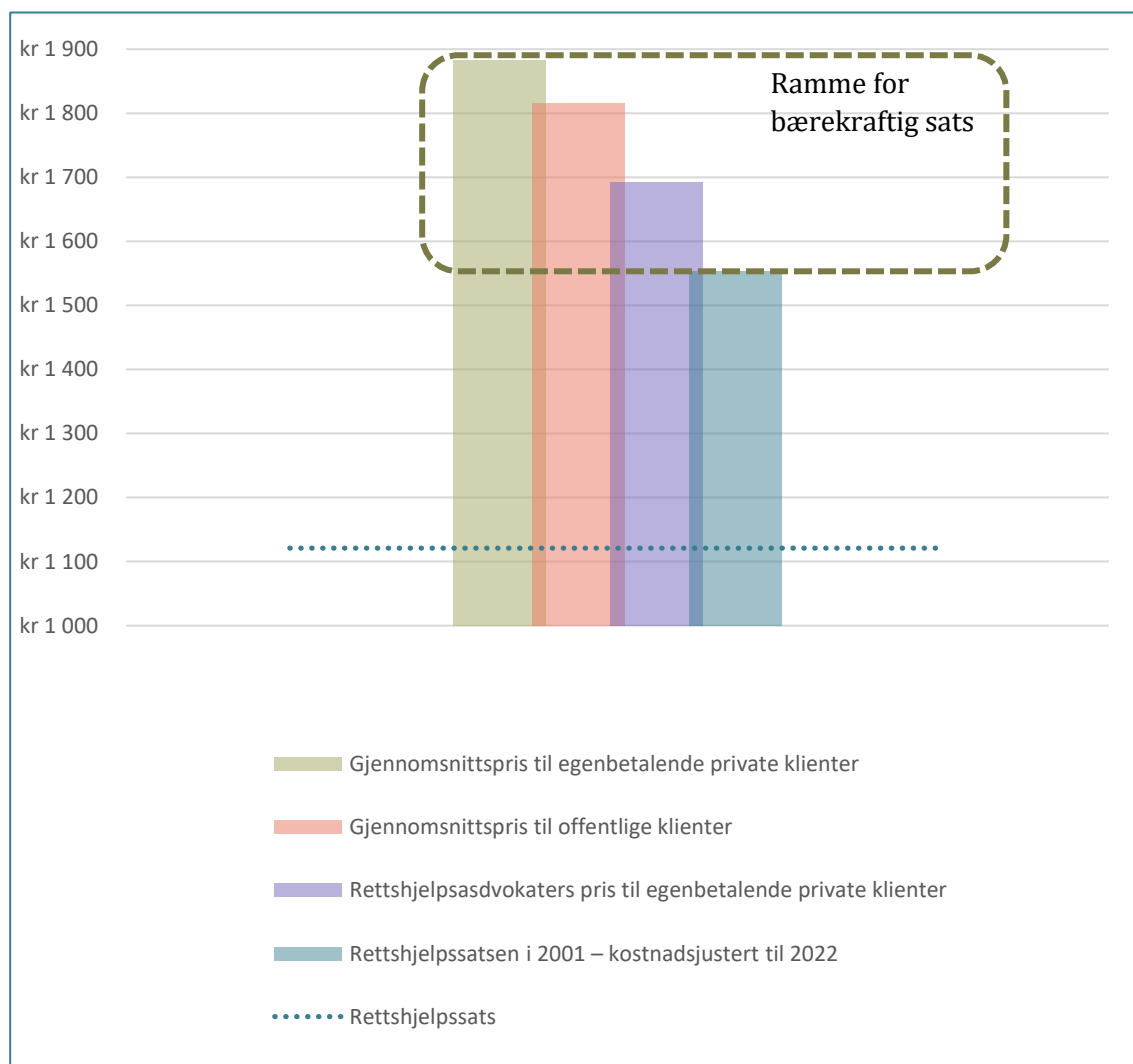
<sup>11</sup> Vista Analyse Rapport 2020/04

<sup>12</sup> [https://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen\\_reisefravaer\\_web\\_enkeltside.pdf](https://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen_reisefravaer_web_enkeltside.pdf)

Samtidig bør rettshjelpsatsen være høyere enn det den ville vært dersom utviklingen hadde fulgt kostnadsutviklingen fra 2001 til i dag, da det ikke er noen grunn til at rettshjelp skal være mindre viktig i dag enn i 2001, heller tvert om (jf. del 3.6.2).

Se figur 21 for illustrasjon av forholdet mellom de satser vi mener bør danne rammen for fastsettelse av rettshjelpssatsen.

Figur 21: Ramme for bærekraftig sats



**Kilde:** Timepris for advokat til private og offentlige klienter er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021, gjennomsnitt basert på svar fra 208 advokater. Svarene er i tråd med tidligere års resultater. Rettshjelpssatsen i 2001 – kostnadsjustert til 2022 er rettshjelpssatsen i 2001 oppjustert med kostnadsendringer fra 2001 til 2022. der arbeidskraft utgjør 65%, kontorleie 13% og øvrige utgifter 22%. Alle priser er eks. moms.

Figur 21 viser at et bærekraftig nivå på rettshjelpssatsen i 2022 burde ligge på mellom 1553 kroner timen som er rettshjelpssatsen fra 2001 kostnadsjustert til 2022, og 1882 kroner timen som er prisen private klienter betaler for advokattjenester i snitt.

Nedenfor viser vi en framskrivning av tallene fra figur 3 for 2023 og 2024.

	2022	2023	2024
Offentlige klienter - alle advokater	kr 1 808	kr 1 872	kr 1 921
Private klienter - alle advokater	kr 1 874	kr 1 941	kr 1 992
Rettshjelpssats	kr 1 121		
Private klienter - advokater som primært tar saker på salærsats	kr 1 685	kr 1 746	kr 1 791
Offentlige klienter - advokater som primært tar saker på salærsats	kr 1 744	kr 1 807	kr 1 854
Rettshjelpssatsen i 2001 kostnadsjustert og fremskrevet	kr 1 571	kr 1 628	kr 1 670

I framskrivningen er det brukt forventet årslønnsvekst og forventet KPI fra SSB tabell 12880, for å framskrive størrelsene. Arbeidskraftkostnadene i sektoren følger historisk forholdsvis lik utvikling som gjennomsnittlig norsk årslønn. Det er tatt utgangspunkt i 65 prosent arbeidskraftskost i advokatbransjen, og 58 prosent i regjeringsadvokaten jf. deres egen årsrapport.

### 6.3 Sikring mot underregulering

Med en bærekraftig sats på mellom 1553 og 1882 er det relevant å beregne hvor mye satsen som minimum må oppjusteres for å unngå at årets regulering blir en de facto underregulering av satsen, og dermed en økning av gapet mellom den gjeldende rettshjelpssatsen og bærekraftig nivå.

Den absolutte minste økningen som er nødvendig fra 2022 til 2023, vil være 56 kroner, om man tar utgangspunkt i rettshjelpssatsen fra 2001 kostnadsjustert til hhv. 2022 og 2023. I den andre ende er den absolutte minste økningen fra 2022 til 2023 være 67, om man tar utgangspunkt i gjennomsnittsprisen for egenbetalende private klienter.

Under vises et skjematisk oppsett med estimert minstereguleringer for 2023 og estimerte minstereguleringer for 2024 for å unngå at gapet økes, basert på forventet årslønnsvekst og forventet KPI, fra SSB tabell 12880.

	Fra 2022 til 2023	Fra 2023 til 2024
Offentlige klienter - alle advokater	kr 65	kr 49
Private klienter - alle advokater	kr 67	kr 50
Private klienter - advokater som primært tar saker på salærsats	kr 60	kr 45
Offentlige klienter - advokater som primært tar saker på salærsats	kr 62	kr 47
Rettshjelpssatsen i 2001 kostnadsjustert og fremskrevet	kr 56	kr 42

Enhver økning i rettshjelpssatsen som er mindre enn dette, vil innebære at man kommer lenger unna målet om bærekraftig sats, heller enn å nærme seg det.

## 6.4 En bærekraftig rettshjelpsats - konklusjon

Advokatforeningen er opptatt av at rettshjelpssatsen skal være på et bærekraftig nivå. Et bærekraftig nivå befinner seg etter Advokatforeningens oppfatning et sted mellom rettshjelpssatsen fra 2001 kostnadsjustert til 2022 og fremskrevet til henholdsvis 2023 og 2024 og, på den annen side, gjennomsnittsprisen til egenbetalende private klienter, fremskrevet etter samme modell. I praksis betyr det et sted mellom 1553 og 1882 kroner.

## 7 Stykkprissatsene og salærforskriften

Utover selve rettshjelpssatsen reguleres de privatpraktiserende advokater sin kompensasjon av stykkprisene, fastsatt i stykkprisforskriften og salærforskriften. Stykkprisene begrenser tidsbruken i de ulike rettsrådssakene til et gitt timetall. En begrensning som for øvrig ikke gjelder for det offentlige advokat i samme sak. Salærforskriften beskriver en rekke tilsvarende reguleringer som i hovedsak gjelder for straffesaker.

På bakgrunn av tilbakemeldinger fra våre medlemmer vil vi her peke på de stykkprisene, og forhold i salærforskriften som Advokatforeningen mener har et prekært behov for endring. Innspillene er ellers basert på rapporten «Rettshjelpssalæret 2019 – utviklingstrekk og sammenligninger», samt konklusjonene fra MENON Economics rapport «Analyse av stykkpris og medgått tid». Der det brukes statistikk på faktisk timebruk, er denne innhentet fra rettsraad.no ved utgangen av 2021.

Advokatforeningen er kjent med forslagene fra Rettshjelpsutvalget i, og stiller oss bak disse – spesielt forslaget om å fjerne stykkpriser på samtlige behovsprøvde saker til fordel for et tak på 15 timer. Videre mener vi hele stykkprissystemet er overmodent for en revisjon der aktørene involveres i prosessen. Frem til det legges frem en ny rettshjelpslov vil vi foreslå at salærrådet vurderer følgende endringer i stykkprisforskriften og salærforskriften:

- Anvendelsesområdet for stykkprisforskriften § 7 avgrenses mot begrensede ankesaker, slik at disse alltid avregnes etter salærforskriften
- Skrivning av ankebegrunnelse etter § 9 tredje ledd økes til to ganger rettshjelpssatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.
- Maksimal tid som honoreres for fengselsbesøk etter stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes med 50 % i sakene hvor det er nødvendig med tolk.
- Innslagspunktet for medgått tid i stykkprisordningen bør endres til 25%
- Rettshjelpssatsen må få et tillegg på 40 prosent i tilfeller der statlige organer planlegger avhør og rettsmøter utenom normal arbeidstid
- Stykkprisen i saker om blant annet mindreårige asylsøkere settes til 5 timer
- Stykkprisen i saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse settes til 5+1 time
- Stykkprisen for Dublin II saker settes til 5 timer
- Stykkprisen for personlig fremmøte i Utlendingsnemnda fjernes til fordel for medgått tid
- Stykkprisen for saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap settes til 11 timer
- Stykkprisen for saker om oppsigelse og avskjedigelse settes til 7 timer

- Stykkprisen for barnevernssaker settes til 8,5 timer
- Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger settes til 8,5 timer
- Stykkprisen i saker etter unntaksbestemmelsen fjernes og erstattes av medgått tid

For nærmere gjennomgang av forslag til endringer i stykkprisforskriften og salærforskriften se vedlegget til dette notatet.